

DE PVV-PLP EN DE REGERINGSVORMING VANDEN BOEYNANTS-DE CLERCQ (MAART 1966)

DOOR

AN RYDANT

*Aspirant bij het Nationaal Fonds
voor Wetenschappelijk Onderzoek*

INLEIDING

Het gebeurt zelden dat geschiedkundigen de mogelijkheid wordt geboden om coalitievormingen in een zeer nabij verleden te analyseren. De geschikte archivalia zijn doorgaans niet consulteerbaar en worden liefst zo ver mogelijk van historische of politologische detective-aspiraties gehouden. Toen wij de gelegenheid kregen om interne PVV-documenten in te zien met betrekking tot de regeringsvorming Vanden Boeynants-De Clercq van maart 1966,¹ lieten wij die dan ook niet onbenut.

Met deze studie hopen we enig licht te werpen op het voor leken nog altijd duistere terrein van de politieke besluitvorming. Het onderzoek biedt tevens de mogelijkheid de kennis te verdiepen van de evolutie van de liberale beweging in ons land, een onderwerp waar tot nu toe weinig over is gepubliceerd.

Toen eind januari 1966 de doodstrijd van de rooms-rode coalitie Harmel werd ingeluid, kwam de binnenlandse politiek in een impasse

1. Het betreft hier o.m. de verslagen van de partijvergaderingen, die ons louter toevallig ter hand werden gesteld. Die documenten zijn ongeclassificeerd, bij wijlen niet of foutief gedateerd en bovendien in stenografische vorm overgeleverd.

terecht.² Beide regeringspartners leken gedwongen om hun samenleven nog enige tijd voort te zetten. De PVV had zich immers voorgoed onmogelijk gemaakt als potentiële partner van de christendemocraten, met de bekendmaking van het compromis van Luik op 22 januari en de daarbij horende PVV-eisen omtrent de overheveling van de Voer naar Luik en de uitbreiding van de faciliteitengordel rond Brussel. Van een mogelijke combinatie met de Belgische Socialistische Partij durfde toen al lang niemand nog te gewagen, en een drie-partijenverbintenis werd na de verkiezingen van mei '65 krachtadig van de hand gewezen door de liberalen, voor wie een dergelijke combinatie het synoniem betekende van oeverloze discussies en een stuurloos beleid.

Deze uitgangspositie was volkomen in tegenspraak met de beslissing van de partijtop van 13 maart om de oproep tot regeringsdeelname van formateur en CVP-voorzitter Vanden Boeynants positief te beantwoorden. Voor die beslissing kunnen talrijke motieven worden aangevoerd. Veelal waren ze de resultante van interne onenigheid over de strategische opties die dienden te worden genomen. Als dominante factor valt evenwel het feilloze doorzicht te beklemtonen waarmee Vanden Boeynants beweegredenen en strategische opties van de PVV doorgrondde. Het stelde hem in staat

2. Voor een uitgebreider overzicht van de Belgische politieke context en de liberale inbreng in deze periode, zie: LUYKX-PLATEL, *Politieke geschiedenis van België. Deel 2 (1944-1977)*, Amsterdam-Brussel, 1977. MEYNAUD JEAN, LADRIERE JEAN et PERIN FRANÇOIS, *La décision politique en Belgique: le pouvoir et les groupes*, Paris, 1965. WITTE ELS en CRAEYBECKX JAN, *Politieke geschiedenis van België sedert 1830. Spanningen in een burgerlijke democratie*, Antwerpen, 1983 (2de aangevulde druk). BOEYNAEMS M., Cabinet formation, *Res Publica*, IX, 1967, pp.471-506. DEBUYST F., *La fonction parlementaire en Belgique: mécanismes d'accès et images*, Bruxelles, 1967. DELRUELLE NICOLE, EVALENKO RENÉ, FRAEYS WILLIAM, *Le comportement politique des électeurs belges. Enquête de sociologie électorale. La rupture de 1965. Ses prolongements en 1968*, Bruxelles, 1970. DEWACHTER W., *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel*, Antwerpen, 1967. X, La crise gouvernemental en Belgique. (février-mars 1966), *Cahiers hebdomadaires du CRISP*, n°s 314 et 315 du 25 mars et du 1er avril 1966. Eveneens bruikbaar voor deze analyse zijn talrijke artikels van de hand van Huyse, Dewachter, Nuyens... in het tijdschrift *Res publica*.

om na een kortstondige onderhandelingsfase en enkele kunstgrepen³ een premierschap te aanvaarden.

1. DE VERTREKBASIS: DE LIBERALE MACHTSSTRUCTUREN IN DE VOORAFGAANDE PERIODE (1958-1966)

De Partij voor Vrijheid en Vooruitgang had met haar doctrinair congres dat op 22 en 23 januari in Luik werd gehouden, een schitterende uitgangspositie verworven ten aanzien van de publieke opinie. Met een nauwkeurig uitgebalanceerde, wat Amerikaans aandoende mise-en-scène, een van theatrale capaciteiten niet gespeende partijvoorzitter Vanaudenhove en een programma dat het parallellisme tussen de eenheid van het land en van de partij tot dogma verhief, werd vooral in de Waalse en Brusselse contreien bijval geoogst. In het Noordelijke landsgedeelte daarentegen kon het taalvergelijk dat in Luik officieel aan de pers werd meegedeeld, op heel wat minder sympathie rekenen.⁴ Het potentiële gevaar dat uitging van beleidsopties als de uitbreiding van de faciliteitengordel rond de hoofdstad tot zo'n 23 entiteiten en de unilaterale overheveling van de Voerdorpen naar de provincie Luik, leidde immers tot een verdere aliënatie ten opzichte van de Vlaamse Beweging. Het feit in beschouwing genomen dat deze emancipatiestrijd een groot deel van de partijaanhang onbenoemd liet, kan evenwel zonder

3. Hiermee verwijzen we naar een citaat van Herman Todts, waarin wordt gesteld dat de kabinetsvorming van VdB een aaneenschakeling van kunstgrepen was, waarvan alleen VdB het geheim zou kennen. Wij hopen met deze studie enige van die vraagtekens uit de literatuur te kunnen wegwerken. TODTS H., *Hoop en wanhoop der Vlaamsgezinden. Deel 3. België op de tweesprong*, Leuven, Davidsfonds, 1971, pp.36-37.

4. Voor een analyse van het fameuze Pact van Luik zie o.m.: RYDANT AN, *Verdeeldheid in de eenheid. Analyse van het besluitvormingsproces in de Liberale Partij en de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang (1958-1966)*, Brussel, VUB, 1988 (onuitgegeven licentieverhandeling); en X. Le congrès du P.L.P. du 22 et 23 janvier 1966, *Cahiers hebdomadaires du C.R.I.S.P.*, n°313, le 11 mars 1966. Het taalvergelijk was oorspronkelijk bedoeld als intern werkdocument voor de Commissie ter verbetering van de betrekkingen tussen de taalgemeenschappen, kortweg commissie-Vranckx (later -Vanderpoorten en -Meyers) genoemd. Omwille van de verkoopbaarheid van het document naar unitaristen en wallinganten toe werd het door de partijleiding in gereedheid gebracht voor januari '66.

aarzelen worden gesteld dat de PVV zich electoraal in een uiterst gunstige positie bevond, en dat door de ondertekening van het compromis een uitgangspositie verworven was die in het licht van de labiele toestand van de regering-Harmel onverdeeld gunstig kon worden genoemd.

De rooms-rode coalitie had na de wetgevende verkiezingen van 23 mei 1965 de weinig dankbare taak op zich genomen het werk van haar "travaillistische" voorganger Lefèvre-Spaak voort te zetten. De politieke context voor de regering-Harmel was na de verkiezingen evenwel veel ongunstiger. De coëfficiënt van de electorale mobiliteit bedroeg 16,94%,⁵ een cijfer dat op de periode van de Tweede Wereldoorlog na,⁶ het hoogste is in onze geschiedenis. Die ongunstige wending was voor een deel toe te schrijven aan de opkomst van taalpartijen als de Volksunie en (voorlopig nog in mindere mate) het Front démocratique des Francophones (FDF). Het leeuwedeel van de stemmenwinst viel echter de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang ten deel. Die verdubbelde bijna haar aanhang van 12,5% voor haar voorganger, de Liberale Partij, in 1961, naar 21,5%. Het aantal zetels werd vrijwel verdrievoudigd: het aantal volksvertegenwoordigers steeg van 20 naar 48. In de Senaat telde de nieuwe fractie 40 leden, een winst van 23.⁷

Deze spectaculaire stijging was grotendeels te danken aan de metamorfose die de liberalen op zeer korte tijd hadden ondergaan, zowel op doctrinair als op structureel vlak. Onder impuls van het semi-presidentiële gezag van partijvoorzitter Vanaudenhove was de

5. Cijfers: DELRUELLE NICOLE, EVALENKO RENÉ en FRAEYS WILLIAM, *Le comportement politique des électeurs belges. Enquête de sociologie électorale. La rupture de 1965. Ses prolongements en 1968*, Bruxelles, Ed. de l'Institut de Sociologie ULB, 1970. Deze index was hoger dan het mobiliteitspercentage dat in 1936 t.o.v. de verkiezingen van 1932 werd geconstateerd. Toen bedroeg het percentage vlottende kiezers (vooral naar Rex en het VNV) 16,85%.

6. De stemverschuiving bedroeg tussen 1939 en 1946 21,6%

7. Voor een uitgebreide analyse, zie (naast Delruelle-Evalenko-Fraeys): X. Le P.L.P. et les élections de 23 mai 1965, *Cahiers Hebdomadaires du C.R.I.S.P.*, n°289, 2 juillet 1965. X. Bilan d'une présidence au P.L.P.: Omer Vanaudenhove (1961-1969) I, *Cahiers Hebdomadaires du C.R.I.S.P.*, n°430, 7 février 1969. X. Le P.L.P. Situation interne et perspectives politiques, *Cahiers Hebdomadaires du C.R.I.S.P.*, n°160, le 13 juillet 1962. X. La réforme du Parti Libéral: naissance du Parti de la Liberté et le Progrès- P.L.P., *Cahiers Hebdomadaires du C.R.I.S.P.*, n°125, le 13 octobre 1961. X. Structures et évolution du "monde libéral" en Belgique, *Cahiers Hebdomadaires du C.R.I.S.P.*, n°s 522 et 523-524 du 14 et 21 mai 1971.

heterogeniteit die de LP steeds had gekenmerkt, uit de gedragscode geschrapt en waren de talrijke nieuwelingen die de gelederen van de partij na haar doorbraakcampagne waren komen versterken, willens nillens geaccepteerd. Voor sommige nostalgische geesten bleven de aanvallen op liberale tradities als het antiklerikalisme en de grote bewegingsvrijheid van de liberale parlementairen een constante steen des aanstoots. De meeste mandatarissen lieten zich evenwel zonder al te grote ideologische problemen meevoeren in de hausse onder de leiding van Omer Vanaudenhove. De liberale dreiging beïnvloedde constant de besluitvorming in de regering-Harmel, aangezien de PVV zich tijdens haar oppositiekuur dermate op het taalfront profileerde dat Waalse en, a fortiori, Brusselse regeringspartners onder hevige druk kwamen te staan. Dit was één van de belangrijkste motieven voor het telkens opnieuw uitstellen van uitvoeringsbesluiten van de taalwetten die onder de legislatuur Lefèvre-Spaak waren gestemd.

Het feit dat de liberalen in de oppositie zaten, was niet de enige reden waarom intern, onder toenemende Brusselse en Waalse pressie, steeds meer de francofiele kaart werd getrokken. Vooral de hoofdstedelijke federatie had zich nooit kunnen verzoenen met de inperking van haar hegemonie⁸ waartoe in 1961 een voorzichtige poging ondernomen was. De verkiezingen die in dat jaar plaatsvonden hadden vooral de Vlamingen een nieuw elan verschaft, aangezien het Noorden voor het eerst meer dan de helft van de stemmen had aangebracht. De oprichting van de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang in oktober '61 zou op middellange termijn deze evolutie evenwel fnuiken. Verscheidene oorzaken kunnen hiervoor aangegeven worden.

De voorzichtige Vlaamse contestatiebeweging die op het einde van de jaren vijftig binnen het liberale partijwezen op gang kwam, had altijd kunnen rekenen op de steun van de wallinganten, een traditioneel sterke groep⁹ binnen de LP. Parallel met de duidelijk unitaire en bijgevolg anti-federalistische optie van Omer Vanaudenhove

8. De Brusselsaars hadden sedert de oprichting van de LP in 1846 altijd een bijna absolute zeggenschap in de partij gehad. Op linguïstisch vlak uitte dit zich lange tijd in een weigering om de kwestie te bespreken; ondanks het feit dat in de late jaren 1950 Walen en Vlamingen daar meermaals om verzochten.

9. Tot de oprichting van de PVV was de federalistische optie van de Waals-liberale beweging een "conditio sine qua non" voor haar voormannen.

verloren vele Waalse leiders zoals de Luikenaars Destenay, Buisseret, Schreurs en Rey¹⁰ hun invloed op de nationale besluitvorming. Hun plaats zou worden ingenomen door jonge Turken als Toussaint, Jeunehomme en Descamps,¹¹ die de lijn van de PVV-voorzitter zouden volgen.

De "Wallo-brux"-avant-la-lettre die aldus werd voorbereid, werd gevoelig versterkt door de stemming van de taalwetten in 1962 en 1963 in het parlement.¹² Die solidariteit ontsproot uit het gevoel

10. Maurice Destenay (1900-1979) was sedert 1949 volksvertegenwoordiger voor de Liberale Partij voor het arrondissement Luik en zou het in 1964 tot voorzitter van die partij brengen. Vanaf 1952 legde hij zich ook toe op de gemeentepolitiek, i.c. van Luik, een stad waarvan hij in 1963 burgemeester werd. In 1966 werd Destenay benoemd tot minister van staat.

Auguste Buisseret werd in 1888 te Luik geboren. Hij concentreerde zich lange tijd op de nationale politiek, hetgeen hem een ambt als senator (1939-1949 en 1949-1961) en vice-voorzitter van de voorzitter van de senaat opleverde (1947-1949). Hij bracht het ook vier keer tot minister, telkens van andere kabinetten (Openbaar Onderwijs, 1945 en 1946; Binnenlandse Zaken, 1946-1947; Openbare Werken, 1949-1950 en Koloniën, 1954-1958). In 1959 werd hij burgemeester van Luik en hij legde zich integraal toe op het beleid van de stad.

Ook Jean Rey (1902-1983) was actief in het arrondissement Luik, waarvoor hij lange tijd (tot 1958) volksvertegenwoordiger was. Na de herstructureringscampagne van de partij legde hij zich vooral toe op de besluitvorming op Europees niveau. Van 1967 tot 1970 was hij voorzitter van de Commissie van de Europese Gemeenschappen.

11. Michel Toussaint (°1922) volgde zijn schoonvader Jean Matterne bij diens dood in 1963 als senator op. Vanaf 1961 was hij in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Entente Libérale Wallone, de Waalse krachteloze tegenhanger van het Liberaal Vlaams Verbond, vice-voorzitter van de PVV. In 1966 werd hij toegevoegd aan Frans Grootjans (°1922), de toenmalige minister van Nationale Opvoeding. Toussaint was sedert de verkiezingen van 1965 volksvertegenwoordiger.

Emile-Edgar (Milou) Jeunehomme (°1924) werd op 15 januari 1958 benoemd tot volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Luik. Hij speelde lange tijd een belangrijke rol in de PVV onder Vanaudenhove maar trok zich na 1969, door Pierre Descamps gepasseerd, gaandeweg uit de actieve politiek terug.

Pierre Descamps (°1916) werd in 1961 senator voor Doornik-Ath, een arrondissement waaraan in 1965 ook Moeskroen werd toegevoegd. Descamps was toen ook als (sedert 1958) burgemeester van het Henegouwse dorpje Aubechies. In 1969 zou hij worden verkozen tot de allerlaatste unitaire voorzitter van de PVV.

Gegevens, zie: DECAN R., *Qui est en Belgique francophone 1981-1985*, Bruxelles, 1981. VAN MOLLE PAUL, *Het Belgisch parlement. 1894-1969*, Ledeberg, 1969.

12. Deze analyse is een samenvatting van de bevindingen van onze licentieverhandeling. RYDANT AN, *Op.Cit.* en RYDANT AN, *De communautaire krachtsverhoudingen in de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang. het eenheidsstreven verwoord in het Nationaal Pact (juni 1963), Taal en Sociale Integratie*, XI (ter perse). De bundels XI tot XII van *Taal en Sociale Integratie*, die de neerslag zijn van de werkdocumenten van het colloquium dat op 19 en 20 oktober 1988 aan de Vrije

slachtoffer te zijn van de Vlaamse agressie. Concrete grieven waren daarbij voor de enen de Marsen op Brussel en het kortwieken van de "imperialische" aspiraties, voor de anderen de overheveling van de Voerstreek van de provincie Luik naar Limburg. Het klimaat dat aldus steeds nadrukkelijker het liberale besluitvormingsproces inzake de taalproblematiek beheerste, leidde tot een minimalisering van de Vlaamse prerogatieven en tot een strategische zelfcensuur vanwege de Vlaamse mandatarissen. Het gebrek aan een adequaat profiel ten aanzien van belangrijke Vlaamse eisen als de afbakening van de taalgrens en de tweetalige zone rond Brussel, of een billijke verdeling van de ambten in centrale, hoofdstedelijke en parastatale besturen door de invoering van taalkaders, kon door de werking van het Liberaal Vlaams Verbond slechts ten dele worden opgevangen. De PVV werd daardoor nog zwaarder beladen met een anti-flamigantisch odium dan haar liberale voorganger. Bij de volgende wetgevend-verkiezingen, die tegelijk de eerste waren waaraan de PVV deelnam, waren de resultaten die in het noorden van het land werden geboekt dan ook ondermaats. Regionaal beschouwd behaalde de partij in Vlaanderen een totaal van 16,60%, hetgeen een verhoging van ongeveer 5%¹³ ten opzichte van 1961 betekende. In Wallonië en in de hoofdstedelijke kantons echter steeg het stemmenpercentage respectievelijk met 13,76% naar 25,53% en met 16,43% naar 33,46%. Die uitslag had een directe weerslag op de mentale sterkte van de partijafdelingen uit deze landsdelen en leidde ertoe dat beslissingen die inzake de taalproblematiek door de partij moesten worden getroffen, de scheefgetrokken verhoudingen als basis namen. Een en ander weerspiegelde zich ook rechtstreeks in de bepalingen van het taalcompromis dat begin 1966 in Luik werden goedgekeurd.¹⁴

Universiteit Brussel werd gehouden en dat handelde over het compromis van Hertoginnendal (juli 1963), zijn integraal gewijd aan de taalproblematiek.

13. Het percentage stemmen dat de PVV in Vlaanderen behaalde, bedroeg in 1961 11,59%

14. Heel wat punten in dit compromis betekenden een behoorlijke stap terug in vergelijking met de taalwetten die in 1962 en 1963 waren goedgekeurd. Zo werd het principe van de transmutatieklassen opnieuw ingeschreven, diende de Voer terug naar Luik overgeheveld te worden, en werden er ook inzake het taalgebruik in de Brusselse agglomeratie een aantal fundamentele Vlaamse eisen op de helling gezet. Voor interne zaken diende b.v. niet meer de tekst waarin de zaak gesteld was te primeren zoals in 1963 was bepaald, maar die van de dienstdoende ambtenaar, wat een terugkeer betekende naar de wet van 1932. Daarnaast hield men vast aan het

2. FASE I (31/01/66-13/02/66):

EEN ONVERDEELD GUNSTIGE UITGANGSPOSITIE

Eén van de paradepaardjes van de PVV-propaganda was de campagne voor meer verantwoordelijkheidszin vanwege 's lands gezagsdragers. Zelf legde de partij evenwel weinig animo aan de dag om deel te nemen aan het bestuur, wat zich na de wetgevende verkiezingen van mei 1965 onder meer uitte in een afwijzing van drie-partijencoalities en verbintenissen met socialisten. Met de publicatie van haar taalvergelijk in januari 1966 leek de PVV zichzelf definitief te veroordelen tot een oppositiekuur, want een rooms-blauwe combinatie, de enige die de liberalen nog restte, werd nu wel hoogst onwaarschijnlijk. Het lag immers weinig voor de hand dat de dominerende Vlaamse vleugel van de CVP fundamentele liberale programmapunten als de terugkeer van de Voer naar Luik en een uitbreiding van de faciliteitengordel rond Brussel in overweging wilde nemen. Ons inziens was dit manoeuvre van de PVV één van de primordiale zetten in een strategie die gericht was de partij in haar comfortabel politiek isolement te handhaven, en om als afzijdige – en dus per definitie integere – toeschouwer de bevolking diets te maken hoezeer de regering wel gebukt ging onder tweespalt en inactiviteit.¹⁵

Toen de regering-Harmel eind januari in haar toch al labiele bestaan werd bedreigd door de combinatie van twee explosieve

principe dat van het lagere personeel minstens 25% tot de tweede taalgroep diende te behoren; het hogere kaderpersoneel moest worden aangesteld in verhouding tot de te behandelen zaken. Naast dit administratieve gedeelte werd ook geijverd voor een uitwerking van het taalstatuut voor maar liefst 22 gemeenten in de hoofdstedelijke periferie, m.n. Strombeek, Vilvoorde, Machelen, Diegem, Sint Stevens Woluwe, Overijse, Groot-Bijgaarden, Zellik, Dilbeek, Sint Pieters Leeuw, Beersel, Alsemberg, Meise, La Hulpe, Waterloo en Braine L'Alleud. De Vlaamse liberalen kregen in ruil enkel de belofte dat een Nederlandstalig schoolnet in Brussel zou worden uitgebouwd.

15. Deze tactische optie komt in de maand januari in het bronnenmateriaal nergens expliciet naar voren. Dit ligt naar ons oordeel evenwel aan de aard van de archivalia, en met name aan de afwezigheid van de notulen van partijvergaderingen voor deze periode. Wij menen dat derhalve geen afbreuk wordt gedaan aan de kracht van onze veronderstelling, die wordt ondersteund door gegevens uit een latere periode (cfr. infra).

factoren, de potentiële artsenstaking¹⁶ en het dreigend oproer in Limburg ten gevolge van de sluiting van de mijn in Zwartberg,¹⁷ was de positie voor de PVV ideaal.¹⁸ Zowel de voortzetting van de coalitie als nieuwe verkiezingen konden het liberaal optimisme alleen maar doen toenemen, aangezien beide mogelijke situaties gunstig waren voor de verwezenlijking van de PVV-slogan volgens hetwelk één Belg op drie ertoe moest worden overgehaald voor de PVV te stemmen.¹⁹

De problemen in de schoot van de regering konden nochtans niet worden bezworen. Premier Harmel zag zich aldus genooddaakt om op 4 februari 1966 het ontslag van zijn regering aan de vorst aan te bieden, nadat de BSP-ministers zich collectief van het beleid hadden gedistantieerd omdat een akkoord aan de ronde tafel van de ziekte- en invaliditeitsverzekering uitbleef. Het is niet uitgesloten dat Pierre Harmel, zich baserend op het feit dat een voortzetting van de oude verbintenis de enige realistische oplossing van de crisis leek, louter een shock-effect bij zijn medestanders beoogde. Amper één dag na de bede om ontslag verklaarden de geneesheren zich immers bereid een voorlopige wapenstilstand met de mutualiteiten te aanvaarden. Na de weigering tot ontslag vanwege de koning, die de coalitie een hart onder de riem stak door middel van een open brief, werd een tweede poging gewaagd. Die was evenwel gedoemd om enkele dagen later, op 11 februari, definitief te stranden.

Terwijl de koning ijlings zijn staatsiebezoek aan Denemarken afbrak ten einde de traditionele raadplegingen aan te vatten, stonden de politieke kolommen vol van gissingen omtrent de manier waarop

16. Dit conflict had in 1964 reeds geleid tot een artsenstaking. X. La réforme de l'Assurance Maladie-Invalidité et le conflit médecins-gouvernement, *Cahiers hebdomadaires du C.R.I.S.P.*, n°232, le 21 février 1964.

17. Vooral de dood van twee manifestanten ten gevolge van het politieoptreden van 31 januari, zou de regering zwaar onder druk zetten.

18. Het verloop van de algemene ontwikkelingen werd geschetst aan de hand van een aantal dag- en weekbladen als *La Dernière Heure*, de *Gazet van Antwerpen*, *Het Laatste Nieuws*, *La Libre Belgique*, *Le Matin*, *De Nieuwe Gazet*, *Pourquoi Pas?*, *Le Soir*, *De Standaard*, *Het Volksbelang* en de *Volksgazet*.

19. Zie de besluiten inzake het congres van Luik van 22 en 23 januari 1966 in het Paul Hymanscentrum (Napelsstraat 39, 1050 Brussel) en het Liberaal Archief (Kramersplein 23, 9000 Gent). In de krantencommentaren van deze periode kwam het congres eveneens uitgebreid aan bod. Ook de C.R.I.S.P. wijdde een dossier aan de partijvergadering: X. Le congrès du P.L.P. du 22 et 23 janvier 1966, *Cahiers hebdomadaires du C.R.I.S.P.*, n°313, le 11 mars 1966.

een oplossing bereikt moest worden. Het streven naar een kwarteeuw rooms-rode regeringen, zoals verwoord door Paul Henri Spaak bij de vorming van de nieuwe regering in 1961, zou evenwel niet worden opgegeven. De perscommentaar van de *Gazet van Antwerpen*, samengebond onder de titel "Harmel biedt vanmorgen voor tweede maal ontslag aan. Nieuwe CVP-BSP coalitie overwogen,"²⁰ spreekt in dit verband boekdelen.

De Partij voor Vrijheid en Vooruitgang, die aanvankelijk duidelijk in pre-electorale sferen vertoefde,²¹ kon zich allerminst vinden in het optimisme dat de regeringsgezinde media ten aanzien van de regeringscrisis vertolkten. Nochtans onderging de gedachtenevolucie van de PVV enige veranderingen. Verwachtte de partijtop op 8 februari duidelijk vervroegde verkiezingen, dan was men er amper twee dagen later al van overtuigd dat de gezagscrisis langdurig zou zijn. Deze kentering werd in grote mate veroorzaakt door de ambigue positie die de CVP – en in het bijzonder haar voorzitter – in het verloop van de gebeurtenissen innam. Omer Vanaudenhove draalde niet om te stellen dat Paul Vanden Boeynants de hoofdschuldige voor de mislukking van zijn partijgenoot Harmel was.

Waarschijnlijk wegens het feit dat de socialisten de breuk in de coalitie hadden geforceerd,²² circuleerde in politieke kringen de naam van Achilles Van Acker als potentieel regeringsleider. Een deel van het liberaal partijbureau beschouwde dit als een positieve ontwikkeling. Men voelde immers weinig voor een regeringsdeelname, in het bijzonder wegens de "desastreuze toestand" van de openbare financiën en de daaraan gelieerde verhoging van de belastingen.²³ Een meerderheid van de vergadering stond evenwel te trappelen om de

20. Harmel biedt vanmorgen voor tweede maal ontslag aan. Nieuwe CVP-BSP coalitie overwogen. *Gazet van Antwerpen*, vrijdag 11 februari, pp.1 en 13.

21. Deze analyse is gebaseerd op de notulen van de vergaderingen van het Directiecomité van 8 en 10 februari. Deze in steno opgestelde gegevens zijn nog niet geclassificeerd. Verdere consultatie is momenteel uitgesloten, aangezien aan de omzetting en inventarisatie wordt gewerkt.

Uit deze gegevens blijkt dat de PVV-leiding op 8 februari reeds concrete beschouwingen wijdde aan de organisatie van een verkiezingscongres.

22. In christen-democratische bladen werd de CVP hieromtrent een gebrek aan tactische vooruitziendheid verweten.

23. Vooral Omer Vanaudenhove betoonde zich een grote voorstander van een eventueel rooms-rood kabinet onder leiding van de Bruggeling. Hij werd hierin door de meerderheid van zijn partijbureau evenwel niet gevolgd.

krachten electoraal te meten. Daarbij werd gerefereerd aan contacten met leden van de regering, gesprekken die allemaal in de richting van een onvermijdelijke ontbinding van het parlement wezen. Tactisch werd bijgevolg overeengekomen dat naar nieuwe verkiezingen zou worden gestreefd. Naar de publieke opinie toe zou de campagne evenwel worden geconcentreerd op intussen traditioneel geworden thema's zoals de zin voor verantwoordelijkheid en initiatief, items die niet te rijmen waren met de reële strategische opties van de partij en die Paul Vanden Boeynants en de CVP uiteindelijk de sleutels tot de macht in handen zouden geven.²⁴

Over een al dan niet toetreden tot de meerderheid na verkiezingen waren de meningen verdeeld, hoewel velen wezen op de totale afwezigheid van enig gevoel van voldoening bij elke combinatie waarin de liberalen vertegenwoordigd waren. Ook ten aanzien van een mogelijk samengaan met de christen-democraten bestonden er grote reserves. Er viel met name bijzonder weinig animo te bespeuren om de bepalingen van het taalpact te bevrozen. Een groot deel van de leidende partij-instanties leek zich bijzonder goed te voelen bij een verlengde oppositiekuur.

3. FASE II. DE AANPASSING VAN DE STRATEGISCHE BELEIDSLIJNEN (14/02/1966)

Zij die de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang een onbelemmerde zegetocht naar verkiezingen voorspelden, werden op 14 februari gewelddadig uit hun droom gerukt. Op die dag maakte koning Boudewijn immers het voornemen bekend Omer Vanaudenhove te belasten met een informatie-opdracht. De PVV belandde hierdoor in het volle licht van de politieke schijnwerpers, een positie die volkomen tegengesteld was aan de rol die de partij zichzelf maandenlang had toebedacht.

Deze ommezwaai noopte de partij tot een aanpassing van de strategie die ten aanzien van de publieke opinie werd gehanteerd. Omer Vanaudenhove verschafte de vijandig gezinde media immers een dankbare mogelijkheid om het liberale imago in discrediet te

24. Deze analyse is gebaseerd op de notulen van de partijvergaderingen uit deze periode.

brengen, doordat hij onmogelijk gevolg kon geven aan de oproep van de vorst. Vooral de *Gazet van Antwerpen* liet zich hierbij opmerken. Het blad gaf een rake typering van de tactiek die door de PVV bij voorkeur werd gehanteerd:

"Het standpunt van de liberalen is... duidelijk. Enerzijds leggen de liberale leiders aanhoudend verklaringen af om kond te doen dat hun partij hoegenaamd niet terugschrikt voor regeringsverantwoordelijkheid, maar al wie de P.V.V.-leiders benadert, ervaart vlug dat zij er niet op uit zijn nu al tot een regering toe te treden."²⁵

Deze kritiek verwoordde evenwel niet de exacte overwegingen die aan de basis lagen van Vanaudenhoves weigering.²⁶ Verschillende leden van het partijbureau deelden de stellige overtuiging dat men de PVV-voorzitter ten aanzien van de publieke opinie had willen compromiteren. Daar socialisten en christen-democraten verbintenissen met de liberalen a priori uitsloten, viel immers weinig eer te halen uit een opdracht die noodgedwongen had moeten resulteren in een verzoek van de belangrijkste oppositieleider aan de vorst om een voortzetting van de vroegere coalitie. Aangezien de PVV totaal geen rekening had gehouden met de mogelijkheid te worden ingeschakeld bij het zoeken naar oplossingen voor de beleidsimpasse, diende snel een adequaat antwoord geformuleerd te worden.

In een poging om de schade bij de publieke opinie zoveel mogelijk te beperken, werden in ijltempo een aantal concrete maatregelen genomen. Die behelsden onder meer de uitwerking van een gedetailleerd partijprogramma binnen de 48 uur, waarin hete hangijzers zoals de sanering van de openbare financiën niet uit de weg werden gegaan, alsook de lancering in de bevriende pers van een offensief ter verdediging van de partijpositie.²⁷ Kernthema's bij

25. D.W. Kritisch bekeken. Zonder omwegen. *Gazet van Antwerpen*, dinsdag 15 februari 1966, p.2.

26. De gezondheidstoestand van Minister van Staat Omer Vanaudenhove liet hem niet toe onze herhaalde vragen om een gesprek positief te beantwoorden. Wij hebben hem bijgevolg niet persoonlijk over het gebeurde kunnen interpellieren. Hoewel de toenmalige PVV-voorzitter zich ook op intieme partijbijeenkomsten hield aan een absolute belofte van stilzwijgendheid omtrent zijn "missie", menen wij in staat te zijn om, aan de hand van genoteerde tussenkomsten van prominenten als Herman Vanderpoorten en oudminister Robert Gillon, de motivering te kunnen reconstrueren.

27. Vooral *La Dernière Heure* zou zich volledig inschakelen in dit mechanisme. De politisering van de krant bereikte rond deze periode trouwens een hoogtepunt.

de rehabilitatiecampagne waren de blijvende ambiëring van de macht, het opnemen van verantwoordelijkheden en de vereenvoudiging van de taal waarin campagne moest worden gevoerd.

De veranderde strategische opties zouden intussen ook hun invloed doen gelden op de doelstellingen van de partij. Zelfs indien men erin slaagde om de sympathie van de publieke opinie grotendeels te recupereren, dan nog zouden schadelijke echo's blijven nazinderen. Vooral aan de zwakkere Vlaamse zijde manifesteerde zich deze tendens. Een samengaan met de christen-democraten werd daar niet langer categorisch van de hand gewezen.

Een manifest voorbeeld van de nieuwe beeldvorming is terug te vinden in de spreekbuis van het Liberaal Vlaamse Verbond, *het Volksbelang*. Dat blad publiceerde op 19 februari een artikel van de hand van Piet Van Brabant, waarin openlijk de linguïstische onenigheid van de PVV werd beleden. Hij stelde daarbij onder meer dat het taalcompromis van Luik beter nooit was gepubliceerd, aangezien er in de PVV – net zo min als in de andere partijen – eensgezindheid over dit punt bestond.²⁸ Ons inziens was deze stellingname een gevolg van de nuancerende taal waarvan verscheidene politici op de vergadering van het Politiek Bureau²⁹ van de PVV van 17 februari blijk hadden gegeven. Mogelijk gesterkt door een uitgebreidere noordelijke rugdekking wierpen zowel Willy De Clercq als Herman Vanderpoorten zich toen op als woordvoerders van een strekking die voor regeringsdeelname gewonnen leek.

De scherpte van die bocht kan nauwelijks voldoende worden onderstreept. Voor het eerst werd een onderhandelingsstrategie bespreekbaar gemaakt en aan de discussie ten aanzien van dit onderwerp nam een groot deel van de prominenten deel. Alleen de hoofdstedelijke vertegenwoordiging bleef, bij monde van Demuyter, zonder aarzelen bij het oude standpunt. Dit heeft ons inziens alles te

28. VAN BRABANT PIET, Feiten en Voorwendsels, *Het Volksbelang*, zaterdag 19 februari 1966, p.3.

29. Deze vergadering was veel uitgebreider dan die van het Directiecomité dat instond voor het "dagelijks" bestuur van de partij en 29 leden telde. Het Politiek Bureau telde naast de leden van het Directiecomité ook vertegenwoordigers van arrondissementen en zuilorganisaties allerhande en prominenten uit de politieke en academische wereld. Uiteraard zetelden ook alle parlementairen in dit bestuursorgaan.

maken met de gevoeligheid van de Brusselse publieke opinie voor de taalkwestie en met de onverenigbaarheid van de liberale taalstandpunten met die van de Vlaamse CVP. Opvallend is trouwens wel dat deze gedachtengang de PLP heel wat minder zorgen scheen te baren. Die partij schaarde zich wel niet volmondig achter De Clercq's uitspraak als zou er plots geen gevaar meer verbonden zijn aan het toetreden tot een regering, maar trad evenmin de standpunten van haar Brusselse collega's volmondig bij. Wij menen dat de gedifferentieerde taalstandpunten voor de meeste leden geen finaal breekpunt betekenden in het streven naar een rooms-blauwe coalitie. In een analyse van de politieke toestand, in *La Dernière Heure* van 12 februari, werd trouwens een dergelijke verbintenis niet uitgesloten, mits een degelijk uitgewerkt regeerakkoord en wat goede wil vanwege de christen-democraten voorhanden waren.³⁰

Nadat Omer Vanaudenhove de hem aangeboden taak had afgewezen was de PVV teruggedrongen in haar vertrouwde rol van politiek toeschouwer. De informatie- en formatieopdrachten Van Acker en Segers leidden immers tot een intensifiëring van de contacten tussen de oude coalitiepartners. Gedwongen tot een werkeloos toekijken spitsten de liberalen hun energie toe op de concrete voorbereiding van verkiezingen.

Een analyse van de strategische opties die daarbij werden genomen is zeer interessant voor een begrip van de verdere evolutie. Uit de gesprekken die in de schoot van het partijbureau werden gevoerd, kwamen immers latente spanningen tussen voor-en tegenstanders van regeringsdeelname tot uiting. Partijvoorzitter Vanaudenhove wierp zich daarbij duidelijk op als mentor van de eerste strekking. Zolang echter die kwestie niet aan de orde was, bleven de oogmerken voor beide tendensen gelijk: het verwerven van zoveel mogelijk zetels met behulp van een campagne die eenvoud en directheid hoog in het vaandel voerde. De toon van sommige mandatarissen was daarbij niet gespeend van enige megalomanie. De Henegouwse parlementair Hannotte ging in zijn vooruitgangsoptimisme zelfs zo ver om de campagne – een gelimiteerde thematische

30. Cinq solutions pour une. *La Dernière Heure*, samedi 12 février 1966, p.1.

benadering rond de veranderingsproblematiek – over tien jaar te zien te resulteren in een absolute meerderheid voor zijn partij.³¹

Begin maart wijzigden de strategische krachtlijnen zich ten gevolge van de snel veranderende politieke constellatie. De positie van de PVV was daarbij moeilijker af te bakenen omdat ze een directe vertaling was van de ups en downs die P.W.Segers bij zijn missie ondervond.

Tijdens de partijreünie van 1 maart kwam deze onzekerheid duidelijk aan de oppervlakte. De partij bleef de gevangene van de discrepantie tussen de twee gezichten van de liberale politiek die een scheidingslijn veroorzaakte tussen vertegenwoordigers van beiden accenten in het dagelijks bestuur.

Mocht Segers mislukken, dan was een meerderheid van de aanwezigen gewonnen voor regeringsdeelname na verkiezingen. Enkele vooruitziende geesten vreesden evenwel dat de PVV onder impuls van Paul Vanden Boeynants met de rug tegen de muur zou worden geplaatst. De CVP had immers weinig heil te verwachten van verkiezingen. Zij beseften terdege dat de propagandistische toon van de liberale publiciteitscampagne zich tegen de eigen partij kon keren.

Hun vrees kon alleen nog worden versterkt toen tijdens de vergadering bleek dat de financiële uitgangspositie van de Partij voor Vrijheid en Vooruitgang zo desastreus was dat schatbewaarder Descamps op het randje van het bankroet balanceerde. Toen bleek dat afdoende supplementaire verkiezingsfondsen onvindbaar waren, kon de positie van de partij als weinig benijdenswaardig worden getypeerd. De situatie was zo uitzichtloos dat de vergadering onverrichterzake uiteen diende te gaan. Pierre Descamps zal de gemoedstoestand van de meeste aanwezigen wel juist verwoord hebben toen hij zijn exposé in mineur beëindigde met de woorden: "... (que)... tout le monde prie pour que (le) gouvernement ne tomber(a) pas..."³²

31. Notulen van 23 februari 1966. De tekst luidt letterlijk: "Je crois qu'il ne faut pas chercher trop de thèmes. Je suis convaincu qu'en Flandre, à Bruxelles, en Wallonie, il faut dire: 'Il faut que cela change... dans dix ans j'espère la majorité absolue'."

32. Notulen van 1 maart 1966. Tussenkomsst van schatbewaarder Descamps.

De PVV-bede zou niet worden verhoord. Amper één dag na de kater van de vergadering diende het ontslag van Segers geïncasseerd te worden. Hij was afgeknapt op de socialistische weigering om het principe van het remgeld in de ziekte- en invaliditeitsverzekering in te schrijven.³³

4. FASE III. HET ONMOGELIJKE WORDT WERKELIJK- HEID. DE VORMINGSGESCHIEDENIS VAN DE REGERING VANDEN BOEYNANTS-DECLERCQ

De vorming van een rooms-blauwe coalitie onder leiding van CVP-voorzitter Paul Vanden Boeynants was de resultante van de nagenoeg feilloze manier waarop deze laatste de politieke constellatie en de positie van zijn tegenstrevers wist in te schatten. Hij zou de patstelling waarin de liberalen zichzelf hadden gemanoeuvreerd ten volle weten uit te buiten.

Zoals we al zagen was een meerderheid van de leidinggevende personaliteiten in de PVV in oorsprong allerminst geneigd om een positief gevolg te geven aan een oproep tot regeringsdeelname, zeker wanneer deze niet werd voorafgegaan door vervroegde verkiezingen.³⁴ In haar strategische overwegingen was de partij echter nooit een monolithisch blok geweest. Er bestond in de schoot van het Politiek Bureau en het Directiecomité een openlijke onenigheid omtrent de opties en attitudes die – tactisch en reëel – dienden te worden ingenomen. Er waren voorstanders van een totale weigering tot regeringsdeelname, terwijl anderen een beleidslijn propaganderen die onmiddellijke onderhandelingen in een constructieve sfeer in het vooruitzicht stelde. De desastreuze toestand van de partij-schatkist zou bij velen evenwel tot een aanpassing van de standpunten leiden.

Op het moment dat P.W.Segers bij de koning zijn formatie-opdracht vruchteloos afsloot, gonsde het in de politieke coulissen van

33. Het is niet uitgesloten dat de BSP hiermee weerwraak wilde nemen voor de christendemocratische weigering van 17 februari om scheep te gaan met een coalitie onder het voorzitterschap van Achilles Van Acker. Mogelijk maakte het socialistische partijbestuur de tactische blunder een samengaan -hoe onwaarschijnlijk ook- tussen CVP en PVV a priori uit te sluiten.

34. Wij menen dat een aantal Vlaamse liberalen als Vanderpoorten en De Clercq hierop een uitzondering maken.

de geruchten omtrent de benoeming van een nieuwe formateur. Voor ingewijden was de uiteindelijke nominatie van Paul Vanden Boeynants op 3 maart nog slechts een formaliteit. Als één van de enigen was de CVP-voorzitter er namelijk in geslaagd om versterkt uit de gezagscrisis te komen.

De onfortuinlijke balans van maandenlange pogingen om travaillistische coalities nieuw leven in te blazen deed vele christen-democraten bij de aanvang van de formatie-opdracht van Vanden Boeynants de ogen wenden naar de PVV. Die stroming was uiteraard vooral in het rechtse kamp voelbaar, en met name *La Libre Belgique*³⁵ sloofde zich al geruime tijd uit om de opportuniteit van een coalitie met de liberalen te propageren. De oprichting van de pluralistische PVV was in deze milieus niet onopgemerkt voorbijgegaan en de verkiezingsoverwinning van die partij was, vooral in het franstalige landsgedeelte, voor een groot deel te danken aan overgelopen katholieken die alle heil verwachtten van het economische programma van de PVV. Door de vakbonden en flamiganten werd de rooms-blauwe optie uiteraard categorisch van de hand gewezen.

Zodra de benoeming van VdB in de lucht hing, kregen de interne spanningen van de PVV een andere dimensie. Het was immers duidelijk dat ook de liberalen bij de onderhandelingen betrokken zouden worden.³⁶ Eensgezindheid viel er in het partijbureau nauwelijks te bespeuren en over de cruciale vraag of men al dan niet tot verkiezingen moest besluiten stonden de meningen diametraal tegenover elkaar. Men was het er wel over eens dat althans een begin moest worden gemaakt met de onderhandelingen aangezien de PVV zichzelf hiertoe moreel verplicht had met de manier waarop

35. Deze campagne ontlokte de *Gazet van Antwerpen* de wrevelige commentaar dat het pleidooi van de "Libre" voor een CVP-PVV regering een prediking in de woestijn was.

D.W. Kritisch bekeken. Zonder omwegen. *Gazet van Antwerpen*, dinsdag 15 februari 1966, p.2.

36. Deze ontwikkeling wordt geschetst aan de hand van verslagen de dato 2, 3, 4, 6, 9 en 13 maart.

campagne was gevoerd. Zo kon tenminste over de samenstelling van de liberale delegatie al een akkoord worden bereikt.³⁷

Aangezien opvattingen over de manier waarop de onderhandelingen dienden te worden gevoerd, de fundamentele wil tot discussie van de deelnemers in vraag stelde, diende het volgende twistpunt zich meteen aan. De oplossing zou evenwel eenvoudig blijken.

Na de weigering van de BSP op 4 maart om tot een regering onder voorzitterschap van Vanden Boeynants toe te treden, was de PVV de enige die nog als partner in aanmerking kwam. Op basis van een voor de liberalen onhoudbaar programma namen de onderhandelingen een aanvang. De PVV deed vruchteloze moeite om uit de greep van de formateur te blijven door in een ultieme poging op zoek te gaan naar de voor de verkiezingen noodzakelijke fondsen. Konden die worden gevonden, dan had de partij nog weinig te vrezen en dan mochten de onderhandelingen in het slop worden getrokken door een discussie over het taalvergelijk te provoceren. De abominabele en uitzichtloze financiële situatie maakte dat evenwel onmogelijk.³⁸

In de schoot van het partijbestuur konden nog wel heroïsche discussies worden gevoerd omtrent de manier waarop de eigen beleidsopties aan de CVP moesten worden opgedrongen om alsnog enige vat op het besluitvormingsproces te verkrijgen, maar het was duidelijk dat VdB netjes alle touwtjes in handen hield.³⁹ Hij kon daarbij onder meer rekenen op de steun van een aantal Vlaamsvoelende liberalen die eindelijk de kans schoon zagen om komaf te maken met de zware kater die het Luiks taalcompromis hen had bezorgd, en op die van een aantal eierzuchtige figuren die stonden te trappelen om zich van een plaatsje in de politieke schijnwerpers te verzekeren. De positie van de standvastige negativisten uit het Brusselse zou intussen verder worden ondergraven door een

37. Deze bestond naast Vanaudenhove uit twee Brusselse (Hougardy en Poswick), evenveel Waalse (Lefèbvre en Ciselet) en drie Vlaamse (De Clercq, De Weert en Gillon) vertegenwoordigers.

38. Op 3 maart werd zelfs even het idee geopperd om de verkiezingskosten te dekken door donaties vanwege de mandatarissen. Het plan werd zonder gevolg afgevoerd.

39. Op 4 maart stelde Willy De Clercq al dat "... nos possibilités de nous dérober éventuellement sans quelque motif que se soit à une discussion avec (le) PSC devient de plus en plus difficile..."

persoffensief vanwege bladen die normaal bij de liberale hoofdstedelijke strekking aanleunden.⁴⁰ Dit zou evenwel niet beletten dat twee parlementairen uit het hoofdstedelijk arrondissement op 25 maart in de Kamer het vertrouwen aan de kersverse regering weigerden.

De PVV, die steeds verder werd meegesleurd door de maalstroom van gebeurtenissen, slaagde er in haar precaire financiële en morele situatie uit het nieuws te houden. De liberale toegevingen konden dan ook door andersgezinde media niet anders verklaard worden dan geïnspireerd door een gevoeligheid voor regeervoordelen.⁴¹ Weinigen begrepen immers waarom de liberalen er plots in toestemden om het volledige taaldossier in de ijskast te stampen. Bovendien kon de partij, overtuigd van een zekere afwijzing door haar achterban, zich zelfs niet veroorloven om een statutair voorzien partijcongres bijeen te roepen, en diende men zich te beperken tot de instemming van het uitgebreid politiek comité.

Al bij al levert deze kabinetsvorming ons geen al te fraai beeld op van de onderhandelings"tactiek" die door de PVV in de loop van de door ons onderzochte periode werd gehanteerd. De partij zag zich keer op keer voor situaties geplaatst waarop geen antwoord kon worden geformuleerd. Haar verdeeldheid en besluiteloosheid konden daarop door een handige Vanden Boeynants deskundig worden uitgebuit. Daarbij botsten droom en daad steeds opnieuw op werkelijkheid en praktische bezwaren.

BESLUIT

De unieke kans om doorgaans onconsulteerbare archivalia te raadplegen, stelde ons in staat om de marges van de politieke besluitvorming, en in casu het proces van regeringsvorming, aan een analyse te onderwerpen. De ontwikkeling die uit deze case-study naar

40. Op 4 maart stelde Omer Vanaudenhove dat VdB de steun van de pers had, en dat vooralsnog niet meer gerekend moest worden op de logistieke steun van *Le Soir* en *Pourquoi Pas?* Voor een concretisering van hun standpunten en de manier waarop de nieuwe premier hun steun genoot, zie onder meer: *Trois jours, Le Soir*, 5 mars 1966, p. 2. V'là le bon "Van". V'là le joli "Van" (comptine P.S.C.-P.L.P.), *Pourquoi Pas?*, 17 mars 1966, pp.1, 5, 6, 7, 8 et 10.

41. Zie hiervoor bijvoorbeeld: P.V.V. eenparig bereid met C.V.P. te regeren. Alle eisen opgeofferd voor ministerportefeuilles, *Gazet van Antwerpen*, maandag 14 maart 1966, pp. 1 en 8.

voren kwam nam veelal verrassende wendingen aan en toonde overduidelijk de discrepantie aan tussen het masker dat een partij de publieke opinie voorhoudt en de wijze waarop reëel wordt geageerd.

Waarschijnlijk bieden niet alle coalitievormingen even interessante uitgangspunten. De problematiek die wij hebben bestudeerd, vertoonde van bij de aanvang duidelijke vertrekpunten. Aanvangs- en slotstellingen waren immers tegengesteld aan elkaar en het aaneenrijgen van de ontwikkelingen kreeg daardoor meteen een explosief karakter.

Toen de rooms-rode coalitie onder leiding van premier Harmel begin februari 1966 tot ontslagname werd gedwongen, ging het land een gezagscrisis van 37 dagen tegemoet. In de evolutie vielen nationaal gezien twee periodes te onderscheiden. Tot het aantreden van Paul Vanden Boeynants en de weigering van de BSP op 4 maart om de persoon van VdB als eerste minister te aanvaarden, wordt die evolutie bepaald door contacten tussen christen-democraten en socialisten ten einde het oude samengaan verder te zetten. Andere traditionele combinaties komen zelden of nooit aan bod. Het korte intermezzo waarbij koning Boudewijn de liberale voorzitter Vanau-den-hove vraagt een informatieopdracht op zich te nemen, doet geen afbreuk aan de continuïteit. Omer Vanaudenhove maakte, zo hij dat al had gewild, redelijk beschouwd geen kans om een dergelijke missie met goed gevolg te voltooien. Zijn aanstelling kan dan ook eerder worden beschouwd als een manoeuvre om CVP en BSP in hun homogeniteit te sterken.

Wanneer Paul Vanden Boeynants op 3 maart de taak tot vorming van een regering op zich neemt, liggen de kaarten anders. De BSP wijst hem persoonlijk af, en voor de CVP-voorzitter zat er niets anders op dan al zijn aandacht op de liberalen te concentreren. Wij menen niet dat dit indruiste tegen zijn persoonlijke voorkeur. Bovendien bezat Vanden Boeynants aldus de persoonlijke macht om de eeuwige oppositiekandidaat te muilkorven en het potentiële gevaar te bezweren.

Van meet af aan had de PVV bijzonder weinig animo betoond om actief aan de regeringsvorming mee te werken. Lange tijd had zij zich daarbij de rol van toeschouwer kunnen aanmeten, aangezien de partijen van de vroegere meerderheid een gesprek met de liberalen niet in overweging namen. Begin maart keren evenwel de kansen.

Niet alleen wordt de verantwoordelijkheidszin van de partij voor een tweede maal aan de politieke orde gesteld; men ontdekt ook dat verkiezingen voor de lege partij-schatkist niet haalbaar zijn. Hierin gesteund door een meerderheid van de Vlaamse liberalen en de besluiteloosheid van de leidinggevende instanties zal Vanden Boeynants in staat worden gesteld om zijn formatie-opdracht met succes af te ronden. Tot het bittere einde blijft een deel van de PVV-kopstukken zweren bij nieuwe verkiezingen en het afbreken van de onderhandelingen. Niets kan echter baten en de meeste bekeren zich onderweg willens nillens tot de nieuwe koers. Het is evenwel opvallend dat bij de uiteindelijke persoonlijke instemming van vele mandatarissen de roep om het "land van een catastrofe te redden" duidelijk aanwezig was.

Le PLP-PVV et la formation du gouvernement VDB-De Clercq (mars 1966)

PAR
AN RYDANT

Résumé

La chute du gouvernement "travailliste" Harmel, le 11 février, venait à point pour le PLP-(PVV). Après cinq années d'opposition, il semblait que le moment était opportun, ou bien pour renouveler la victoire électorale éclatante de mai '65, ou bien pour continuer à critiquer, à partir des confortables bancs de l'opposition, les erreurs des gouvernements PSC-PSB, et s'assurer un facile succès. Le parti s'était habilement distancié des négociations en adoptant des positions très tranchées sur les plans socio-économique et communautaire en s'isolant ainsi des chrétiens-démocrates et des socialistes et en coupant les ponts pour des tripartites.

Bien que tous les éléments fussent réunis pour assurer une victoire électorale, notamment un large soutien dans les régions

francophones (grâce aux positions marquées sur le plan linguistique) et les suffrages des nombreux mécontents qui rejetaient la politique socio-économique et financière des gouvernements socialistes et chrétiens, à peine un mois plus tard, le PLP prononcerait un oui définitif aux propositions du formateur chrétien-démocrate VDB. Une semaine plus tard, une coalition fut formée dont le programme (notamment le gel des problèmes linguistiques pour une période de deux ans) était en fait inacceptable pour les nombreux francophones qui avaient cherché leur salut du côté du PVV.

Cette évolution indique d'une part la priorité donnée par les dirigeants du PLP aux thèmes socio-économiques, mais d'autre part un thème électoral populaire était ainsi délaissé sans coup férir, et la stratégie initiale du PLP (menant à des élections anticipées) abandonnée.

Il était clair pour tout le monde qu'après de telles élections le PLP aurait eu une position beaucoup plus forte dans les négociations. Le parti ne fit pourtant rien pour forcer une rupture des négociations et pour ouvrir ainsi la voie à une consultation électorale. Cela était dû à la pression de l'aile flamande qui, converti dans le dos par un CVP flamand très actif, voyait sa chance de se profiler plus; y intervenait aussi la considération des avantages que la participation au pouvoir offre toujours. Les raisons principales de ce revirement étaient cependant la crainte pour la crédibilité du parti – qui était en discussion après le refus, le 14 février, du président du PLP, Vanaudenhove, d'être chargé d'une mission d'information – et la découverte que les élections étaient impossibles à soutenir avec les caisses vides du trésor du parti. Voilà les facteurs qui offraient à P. VDB la clé pour la formation d'un gouvernement.

The PVV-PLP and the Formation of the Government Vanden Boeynants-De Clercq (March 1966)

BY
AN RYDANT

Summary

For the PVV the fall of the "worker's" (labour) government Harmel on 11 February occurred at an excellent moment. After 5 years of opposition, it seemed the perfect moment either to repeat the resounding electoral victory of May 65, or to continue to criticize the mistakes made by the CVP-BSP from the (comfortable) opposition bench, and thus to ensure successful results.

Besides that the party had brilliantly succeeded in excluding itself from the negotiations, by isolating itself from respectively socialists and christian democrats via its standpoints on social-economic and community questions, thus avoiding three-party coalitions.

All the elements that indicated a guaranteed victory were present, i.e. an assured support in the french-speaking areas (due to a clearly profiled language-policy) and the vote of numerous dissatisfied people, who did not like the social-economic and financial policies of the catholic-red cabinets. Yet only one month later, i.e. on 13 March, the "Partij voor Vrijheid en Vooruitgang" (Party for Freedom and Progress) gave its definitive 'yes' to the christian-democrat Paul Vanden Boeynants who was charged with forming a new government. Six days later a coalition was formed, of which the coalition agreement, and the freezing of the language problems for a period of two years, were unjustifiable for the numerous Francophones who had turned to the PVV.

On the one hand the evolution shows the predominance the PVV leaders gave to social-economic themes, on the other hand an easy-selling electoral theme was given out of hands, as well as the wish to organise snap elections, which had determined the PVV strategy from the start.

For everybody it was clear that, had elections been held, the PVV would have obtained a stronger negotiating position. Nevertheless the party made no attempts at forcing a rupture in the formation

negotiations, and making a referendum possible. This happened partly under pressure of the Flemish wing, which, backed by a strong Flemish CVP, was able to profile itself more clearly, and partly because of advantages inherent to being in power. The main reasons for the political U-turn were: fear for the party's sense of credibility – a problem that had become of current interest since PVV chairman Vanaudenhove's refusal, on 14 February, to accept an information task – and the discovery that elections were impossible for an empty party-treasury.

These facts gave Paul Vanden Boeynants the key for the formation of a government.